

התרנגול - כפרות

ליקוטי שמואל - נפלאות הבריאה

מלקט ועורך: ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

תרנגול הבית

תרנגול הבית (שם מדעי: *Gallus gallus domesticus*) הוא עוף מבוית, הנפוץ ביותר מבין בעלי-החיים המבויתים ומבין כלל העופות על-פני כדור הארץ. מספר התרנגולים שנשחטו לצורכי מזון בשנת 2009 מוערך בכ-52 מיליארד.

תרנגולים מוחזקים על ידי האדם לצורך הפקת בשר, ביצים ונוצות, לצורך עריכת קרב תרנגולים ולעתים גם כחיות מחמד.

תרנגול זכר הוא העוף הלאומי של צרפת.

שמו

בתנ"ך התרנגול אינו מוזכר בשמו, אם כי ניתן לשער כי הכוונה בשם "שכוי" המוזכר בספר איוב: "מִי שֶׁת בַּטְחֹת חֶכְמָה אוּ מִי נִתֵן לְשִׁכּוֹי בִּינָה הִיא לְתִרְנַגּוּל, וְכֵן יֵשׁ מִן הַמְּפֹרָשִׁים הַמְּזֵהִים אֶת הַ"בְּרִבְרִים" הַמוֹזְכְּרִים בְּסֵפֶר מְלָכִים עִם הַתִּרְנַגּוּל.

השם העברי **תרנגול** בא מהשפה השומרית דרך האכדית בצורה תר-לוגל, ופירושו הוא "עוף המלך". כאשר עברה המילה לעברית התחלפה ל"ב-נ' והמילה הפכה לתרנגול.

תרנגול זכר קרוי בעברית גם **שכוי** או **גבר**.

היסטוריה

מוצאו של תרנגול הבית בדרום-מזרח אסיה, שם מצויים בימינו ארבעה מיני תרנגולי-בר. בעבר העריכו שהתרנגול בויית מתרנגול הבנקיבה, אך כיום מקובל שהיה מעורב אב קדמון נוסף ממנו התפתחו הגזעים האסייתיים של תרנגול הבית, או לדעת אחרים, כל ארבעת מיני תרנגול-הבר מעורבים בהתפתחות תרנגול הבית. ראשית ביותו של התרנגול החלה בסביבות שנת 2000 לפנה"ס בתרבות עמק האינדוס. ביותו של התרנגול שינה רבות את תכונותיו - הוא הביא לעלייה בגודלו ובמשקלו, לאובדן כושר התעופה שלו ובשל כך למעבר מקינון על-פני עצים לקינון על-פני הקרקע (אם יתאפשר לו) וכן להחלפת אורח-החיים המונוגאמי באורח-חיים פוליגאמי.

לאחר ביותו בצפון תת-היבשת ההודית, התרנגול התפשט מערבה למסופוטמיה בסביבות האלף הראשון לפני הספירה, אם כי בתחילה השימוש בו עדיין היה מועט מאוד.

מניחים שהתרנגול חדר לארץ ישראל בתקופת הברונזה המאוחרת בארץ ישראל או בתחילת תקופת הברזל, כפי שעולה ממצאי עצם שנמצאו בתל לכיש ותל חשבון בשכבות המתוארכות לתקופה זו. נמצאו גם שרידים של תרנגול באתר ה'עופל' בירושלים מתקופת הברזל השנייה, שהיה מיושב עד חורבן בית המקדש הראשון בשנת 586 לפנה"ס, נמצאו גם שתי טביעות חותם (אחת מתל אלנצבה) בהם מופיעים דמויות תרנגולים בעמדת קרב, ואיור על כד מגבעון. ממצאים אלו מתוארכים למאה השביעית לפנה"ס והמאה השישית לפנה"ס. דומה שבתחילה הייתה חשיבותו של התרנגול בכלכלה הים תיכונית מועטה.

כנראה שרק מתקופת הברזל השנייה הוא החל להשתלב בכלכלת ארץ ישראל, וגם אז הייתה חשיבותו קטנה לעומת בשר יונה וציפורים אחרות.

גם בקרב היוונים הקדמונים גידול התרנגול לא היה נפוץ במיוחד, והם כינו אותו "העוף הפרסי" או "העוף המדיי", בשל זיהויו עם מקורותיו המזרחיים. רק בתקופת האימפריה הרומית גידול התרנגולים החל להיות נפוץ מאוד גם במערב, והפך לאחד הענפים המרכזיים של חקלאות החי.

אינטליגנציה וחישה

מחקר שנערך בשנת 2005, מצא כי תרנגולת הבית מסוגלת להפגין שליטה עצמית בציפייה לתגמול מאוחר יותר. על התרנגולות נערך ניסוי דומה למבחן המרשמלו - מהתרנגולות נדרש ללחוץ על כפתור על מנת לקבל מזון. תרנגולת שהייתה מוכנה לחכות 2-3 שניות לפני שלחצה, קיבלה כמות קטנה של אוכל. תרנגולת שחיכתה 22 שניות, קיבלה כמות גדולה הרבה יותר. בכתשעים אחוז מהפעמים, התרנגולות העדיפו לחכות.

תפיסה מרחבית

נטען כי תרנגולות מבינות קביעות אובייקט כלומר שהן מחפשות עצם במקום בו נראה לאחרונה בלי לראות אותו, תוצאות סותרות הושגו במחקרים בשאלה אם תרנגולות מסוגלות לחזות מיקום של עצם נע כשהוא יוצא משדה הראייה. התפיסה המרחבית נלמדת ומשתפרת כשהתרנגולת נחשפת לגירויים חזותיים בשבועות החיים הראשונים. המידע הסביבתי מעובד בצדו הימני של ההיפוקמפוס ולכן התרנגולות לומדת טוב יותר על סביבתה ממידע הנקלט בעין שמאל.

אינטליגנציה חברתית

ניסוי שנערך באוניברסיטת בריסטול בבריטניה תוך שימוש במכשירי הדמיה, מצא כי תרנגולות מסוגלות להפגין אמפתיה כלפי תרנגולות אחרות וכלפי אפרוחיהן, וכי הן מגלות רמות מתח גבוהות יותר כאשר אפרוחיהן במצוקה. במהלך הניסויים התברר לחוקרים, שכל התרנגולות הראו באופן ברור תגובה גופנית והתנהגותית של עקה, כמו עליית טמפרטורת הגוף והערנות, הגברת קצב הלב וקריאות תקשורתיות, בתגובה למצוקת אפרוחיהן. במחקר בריטי נוסף לא נמצאו ראיות לכך שלתרנגולות יש העדפה לשכנותיהן בלול, העשויה ללמד על קשרי חברות ביניהן.

תרנגולים בתעשייה החקלאית

רביית התרנגולים במשק המתועש המודרני מתבצעת על ידי הדגרה מלאכותית. הביצים מוטלות בלולי רבייה מיוחדים, שבהן יש זכר אחד על כל עשר נקבות. לאחר ההטלה נלקחות הביצים ומושמות במדגרה אשר מחקה את תנאי הדגירה הטבעיים, על ידי שמירה על טמפרטורה ולחות קבועים, אוורור נאות, וגלגול של הביצים מדי פעם.

כיום, בעקבות תיעוש ענף הלול, מתקיימת הפרדה כמעט מוחלטת בין השימוש בתרנגולים לתעשיית הבשר ובין השימוש בהם לתעשיית הביצים. שתי התעשיות

משתמשות בגזעים נפרדים של תרנגולים המותאמים לצרכיהן השונים. בנוסף, קיימים מספר סוגי לולים ומערכיהם שונים בהתאם לשימוש.

תעשיית הבשר

לצורך תעשיית הבשר פותחו גזעי תרנגולים שהותאמו על ידי ברירה מלאכותית לגדילה בקצב מואץ ולממדים גדולים, בפרט של האיברים בעלי הערך הכלכלי הגבוה יותר, כגון החזה, הכנף והכרעיים. הגזעים הנפוצים בתעשיית הבשר הם קוב ורוס, הגדלים במהירות גבוהה, ומגיעים לגודל ראוי לשיווק כבר בהיותם בני 35 ימים.

תעשיית הביצים

התרנגולת בטבע מטילה כעשר ביצים בשנה. הטלת ביצה היא חלק ממחזור הרבייה שלה. התרנגולת דוגרת על הביצים, מהן יבקע אפרוח רק במידה והייתה הפריה על ידי תרנגול זכר. הביצים המשמשות למאכל הן ביצים "עקרות", ללא הפריה. בתהליך ביות של אלפי שנים נעשו הרבה הכלאות והשבחות, שתוצאתן מחזורי רבייה ברוב ימות השנה. תרנגולת הבית יכולה להטיל ביצים ללא הפריה מדי 24-28 שעות. הביוץ בתרנגולת הבית מתחדש כ-15 עד 75 דקות לאחר הטלת הביצה.

במקביל לתיעוש הענף, פותחו (על ידי ברירה מלאכותית) גזעים מסוימים שהותאמו להטלה מרובה של ביצים. בעבר, הגזע הנפוץ בישראל של עופות הטלה היה תרנגול לגהורן (Leghorn chicken), התרנגול שמוצאו מהעיר האיטלקית ליבורנו, שהיה הגזע הנפוץ ביותר בעולם המערבי, בשל רמת ההטלה הגבוהה שלו - 300 ביצים לשנה. כיום רוב התרנגולות המטילות בישראל הן מהגזעים הייליין (גזע אמריקני) ולומן (גזע גרמני). בשנים האחרונות נכנסו שני גזעים נוספים: איזה-בראון (המטילות ביצים חומות) ושייבר.

את התרנגולות המטילות ביצי מאכל מגדלים על-פי רוב בכלובים הקרויים כלובי סוללה. רצפת הכלוב בנויה באלכסון, דבר המאפשר לביצה להתגלגל למתקני איסוף ברגע ההטלה, ובכך להקל את איסוף הביצים. ההטלה מוגברת על ידי תאורה בשעות הלילה, המדמה הארכה של אור היום, וכן על ידי תהליך השרה כפויה, המיועד לחקות את התהליך הטבעי של התחלפות העונות באופן מלאכותי, כדי לעורר בתרנגולות תהליכים הורמונאליים המאפיינים את עונת הרבייה.

הצפיפות שבה שוכנות התרנגולות מביאה לבעיות התנהגות, כגון מריטת נוצות של תרנגולות שכנות (Feather pecking), תופעה המופיעה אצל כ-70% מהמטילות, וקניבליזם: אכילת רקמה המנוקרת מתרנגולות אחרות. מריטת נוצות זו פוגעת בעיקר במטילות מבוגרות שהפלומה הפגועה אצלן מתחדשת לאט. המקור לתופעה אינו ברור, על פי היפותזה אחת מדובר בהפעלה מוסחת של צורת ההתנהגות הטבעית של ניקור בקרקע להשגת מזון, פעילות התופסת כ-90% מזמן הערות בטבע. היפותזה אחרת מייחסת את התופעה להפעלה שלא במקומה של ניקור לשם טיפוח נוצות לאחר "אמבטיית אבק". כדי למנוע התנהגויות אלו קוטמים את מקורי התרנגולות, טיפול השנוי במחלוקת בשל הסבל והעיוות האנטומי הנגרם לעופות. ניתן להפחית את הניקור ההדדי על ידי

הפחתת צפיפות בלול ומתן אפשרות תנועה, משחק, התפלשות באבק וסביבה מגוונת.

בשנים האחרונות ישנה מגמה להעביר את תרנגולות ההטלה למתכונת של "לולי חופש". התרנגולות אינן כלואות בכלובי ברזל, אלא מתהלכות בחופשיות בלול, ולצורך ההטלה הן עולות על מתקנים מיוחדים הקולטים את הביצים ומעבירים אותן לנקודת האיסוף.

תרנגול גזעי ותרנגול שאינו גזעי

תרנגול גזעי

בדומה לבעלי חיים מבויתים רבים, דוגמת כלבים או סוסים, גם לתרנגולים מבויתים ישנם גזעים שונים, אשר פותחו באופן מלאכותי בידי בני אדם על פי תכונותיהם השונות. למשל, גזע לגהורן מתאפיין בתטולה גבוהה אך אינו נוח לגידול בבית פרטי בשל מזגו הפרוע. לעומתו, גזע המשי מתאפיין בתטולה נמוכה יחסית, אך הינו בעל מזג רגוע ולכן מתאים לבתים פרטיים ולא לייצור ביצים תעשייתיות. כיום ישנם מאות גזעים שונים של תרנגולים ברחבי העולם.

תרנגול שאינו גזעי

במזרח התיכון נהוג לכנות תרנגולים מגזעים מעורבים בכינוי "**בלאדי**", שפירושו "כפרי" בערבית. רבים טועים ומסווגים תרנגולי בלאדי כגזע נפרד, אך כאמור לא כך הדבר.

בשל העובדה שתרנגולי בלאדי הם תרנגולים "מעורבים", קשה לחזות את תכונותיהם, פרט לכך שהם לרוב חסינים ועמידים בפני מחלה במזרח התיכון. תרנגולי בלאדי נפוצים מאוד במזרח התיכון בכלל ובישראל בפרט.

התרנגול במקורות היהדות

התרנגול אינו מוזכר בשמו במקרא. יש המזהים אותו בשמות אחרים, הנזכרים פעם אחת בלבד, כגון: "נְרָגֶל", "זְרָזִיר מְתַנִּים" ו"שֶׁקֶוֹ". בכמה חותמות שנמצאו מתקופת המקרא נראים תרנגולים בעמדות קרב. מדובר בתחרויות אכזריות הידועות גם בימינו שבמהלכן נלחמים התרנגולים ביניהם עד מוות.

לפי הממצא הארכאולוגי, בשלהי בית ראשון הייתה חשיבות בשר התרנגול קטנה לעומת בשר יונים וציפורים אחרות, ואולם עם הזמן גדלה חשיבותו, ובתקופת המשנה והתלמוד הוא תפס מקום מרכזי ביותר במשק האדם כמקור לביצים ובשר. בתלמוד מובא בשם רבי יוחנן ש"מובחר שבעופות **תרנגולת**".

לדעת זהר עמר, אפשר שהמניעה המקראית להשתמש בתרנגול כקרבן, כמו שנעשה בעמים אחרים, אלא ביונה ותור, קשורה גם לתכונותיו "כעז שבעופות". החוקר מביא ראיות רבות לפרשנותו, בהן רואים שאין התרנגול מתאים לרוח השלום שסימל את המזבח בפרט והמקדש בכלל.

מחקר: תחילת הגידול התעשייתי של תרנגולות בארץ ישראל

באתר ההלניסטי מרשה, שנמצא בשפלת יהודה בחבל לכיש, מצאו חוקרים של אוניברסיטת חיפה את העדויות הקדומות ביותר, בכל המזרח התיכון ואירופה, לגידול תעשייתי של תרנגולות לבשר וביצים. גילוי זה מקדים ביותר מ-100 שנים את ראשית הגידול התעשייתי של התרנגול באירופה

תעשייה, תרנגולות, מסחר

גידול תעשייתי של עופות לצרכי בשר וביצים החל כאן, בישראל, לפני כ-2,300 שנה ורק אחר כך הגיע לאירופה, כך עולה ממחקר חדש של צוות חוקרים ממכון זינמן לארכיאולוגיה באוניברסיטת חיפה, שפורסם בכתב העת היוקרתי Proceedings of the National Academy of Sciences.

"מחקר שרידי בעלי החיים מהאתר ההלניסטי מרשה שבשפלת יהודה שופך אור על ראשיתו של מהפך כלכלי זה, ומציג את העדות הקדומה ביותר בעולם המערבי לתעשייה רחבת היקף של עופות", ציינה לי פרי-גל, שהובילה את המחקר.

עם הגעתו לאירופה הפך התרנגול מרכזי של מזון מן החי. "השינוי היה חד ומהיר, תוך כמה עשרות שנים התבסס התרנגול בכל רחבי המזרח התיכון ואירופה. נראה שהיו אלו תושבי מרשה שטיפחו זן חדש של תרנגול שהתאים במיוחד לגידול תעשייתי" מסביר פרופ' בר-עוז, ראש קבוצת המחקר שפרסמה את הממצא.

מוצא התרנגול במזרח הרחוק, בדרום מזרח-אסיה (תאילנד, וייטנאם), שם בוית לראשונה לפני כ-3,000 שנה. רק 2000 שנה לאחר מכן הגיעו ראשוני התרנגולים למזרח התיכון, אך כמותם באתרים מזערית. בתקופה זו נחשב התרנגול לבעל חיים אקזוטי ונדיר, שימושו הוגבל בעיקר לצורכי פולחן וקרבות תרנגולים, כפי שידוע גם ממקורות היסטוריים. ידוע כי גם בתקופת המקרא התרנגול לא גודל בארץ - הוא אינו נזכר במקרא ואינו מיוצג בין שרידי בעלי חיים מאתרים ארכיאולוגיים מתקופה זו. עד היום, הזמן והמקום שבו החל גידול מסחרי של תרנגולות כחית משק לבשר וביצים נשאר בגדר תעלומה.

כעת נראה שצוות החוקרים, הכולל את תלמידת המחקר לי פרי-גל, ד"ר עדי ארליך, פרופ' איילת גלבוע ופרופ' גיא בר-עוז ממכון זינמן לארכיאולוגיה באוניברסיטת חיפה, מצאו את התשובה – לפני כ-2,300 שנים בישראל בתקופה ההלניסטית (המאה הרביעית לפסה"נ), או ליתר דיוק, בישוב מרשה שבשפלת יהודה.

כיום מרשה היא חלק מהגן הלאומי בית-גוברין. באתר מספר רב של מתקנים חקלאיים תת-קרקעיים המעידים כי היצוא החקלאי היה ענף כלכלי מרכזי בישוב. בתוך המתקנים נתגלו מספר רב של עצמות תרנגולות. האתר נחפר בעבר ע"י פרופ' עמוס קלובר ובהווה על ידי ד"ר איאן שטרן מטעם רשות העתיקות. בשנת 2014 הוכרזו מרשה ובית גוברין הסמוכה כאתר מורשת עולמית.

המחקר הארכיאולוגי של חוקרי אוניברסיטת חיפה התמקד בעצמות ושרידים רבים של

מגוון בעלי חיים שנמצאו בחללים התת-קרקעיים באתר. הממצא המפתיע ביותר במחקר נגע לכמות עצמות התרנגול: כ-30% מכלל עצמות בעלי החיים שנמצאו באתר זוהו כעצמות תרנגולים, זאת בהשוואה לאחוזים מעטים שנמצאו באתרים הלניסטיים מקבילים מכל המזרח התיכון. בתקופה זו התרנגול נדיר ביותר גם באירופה. שפע העצמות, יחד עם סימני שריפה ודגמי שחיטה על העצמות מעידים על כך שהתרנגולות שנתגלו גודלו ונאכלו באתר. הכמות הגדולה של העצמות מחזקת את ההנחה כי חלק מתעשייה מרכזית זו שימש אף לייצוא.

ציורי קיר של תרנגולים וצלמיות בדמות תרנגולים שנתגלו במרשה מהווים אף הם עדות משכנע לחשיבות התרנגול לכלכלת העיר. ככל הנראה, גידול התרנגולות במרשה לא היה רק לצרכי בשר. ניתוח מעמיק של העצמות העלה כי רוב הפרטים היו נקבות מטילות בשלבי הטלה שונים. זו העדות העתיקה ביותר לגידול ביצים. רק כ-300 שנה מאוחר יותר מופיעים בפעם הראשונה מתכונים לשימוש בביצים לבישול ואפיה בספר הבישול הרומי של אפיקיוס ובמקורות רומיים נוספים.

מאה שנה לפני אירופה

לאור תגליות אלה ביצעו החוקרים סקר מקיף של לא פחות מ-230 אתרים בדרום הלבנט, החל מהאלף השני לפני הספירה. הממצאים הראו שעד לתקופה ההלניסטית (סביב המאה השלישית לפנה"ס) אחוזי התרנגול היו מזערניים ורק החל מתקופה זו חלה קפיצה דרמטית - הן באחוז התרנגולים באתרים והן באחוז האתרים הכוללים תרנגולים. אתר מרשה מציג את ההוכחות הקדומות והברורות ביותר ל"קפיצה" זו. מסקר נוסף שערכו החוקרים אשר בחן את שרידי התרנגול בעשרות אתרים באירופה התברר ש"קפיצה" כזו באחוזי התרנגול התרחשה באירופה רק כמאה או מאתיים שנים לאחר מכן.

לדברי החוקרים, ממצאי המחקר שופכים אור חדש על הבנתנו את ראשית תהליך הניצול הכלכלי של התרנגול ומסלול התפשטותו לאירופה ולאגן הים התיכון. לאחר חזירתו לדיאטה המזרח תיכונית, נפוץ התרנגול בהדרגה לשאר חלקי העולם המערבי והוטמע במשק החי.

"מאות שנים של איקלום הדרגתי של התרנגול למזג האויר הים-תיכוני בדרום הלבנט, יחד עם הטמעה הדרגתית של בעל חיים זה בכלכלה המזרח תיכונית יצרו ככל הנראה זן תרנגול עמיד המותאם לניצול כלכלי. רוח הגלובליזציה אשר אפיינה את המשטר ההלניסטי באזורינו, יחד עם התפתחויות בתחומי המדע והמסחר יצרו את התנאים המתאימים לשינוי מעמדו של התרנגול והכנסתו לתפריט האדם. בתקופה הרומית, כמאה או מאתיים שנה לאחר ראשית גידולו התעשייתי במרשה, התוודעו הרומאים לזן התרנגול החדש, ובתיווכם הופץ בהדרגה למרכזי התרבות באירופה", ציינו פרי-גל ופרופ' בר-עוז

עוף הבראקל: דעת המתירים, שיטת האוסרים וההשוואה לתרנגול הודו יעקב אבוביץ

עוף מזן חדש בשם "בראקל" שיובא מחו"ל, יוצר סערה תורנית ומורי ההוראה מתדיינים ביניהם בשאלה האם העוף מותר לאכילה, שכן יש לו את כל הסימנים הנדרשים, או שמא הוא אסור בנימוק שאין מסורת לעוף זה. והאם יש בעיה בעופות הנמצאים היום בשוק?

כאשר אנו ניגשים לכתוב אודות נושא שיש בו מחלוקת הלכתית בין גדולי ישראל, עלינו להדגיש כי אין בכוונתנו משום נקיטת עמדה כלשהי חלילה, ואין כאן דבר מעבר להצגת דעותיהם של גדולי ישראל כפי שפרסמו אותם ברבים. אין להסתמך על הנכתב כאן וכל אחד ישאל לדעת רבותיו.

במהלך השנים החולפת, ייבאו לארץ, בין היתר גם גורמים מתוך וועד הכשרות של בד"ץ העדה החרדית, עשרות אלפי תרנגולות מזן חדש, שעד כה, ככל הידוע, טרם השתמשו בהם שחיטה כשרה. הזן, הנקרא בשם "בראקל", מכונה גם "הנזיר מבראקל", זאת בשל מראהו השעיר והמזוקן. לא ברור מי הם הרבנים שהתירו את העוף לפני שייבאו אותו ארצה, אך כאמור, רק בשבועות האחרונים, התפתח דיון הלכתי סוער סביב הבראקל.

הראשון לאסור, היה הגאון רבי משה ברנסדורפר, אב"ד 'היכל הוראה' בירושלים ובנו של הגאון רבי מאיר ברנסדורפר זצוק"ל, שטען במכתב ששלח לגאון רבי אברהם דוב ליטמנוביץ מרבני 'העדה החרדית', כי לעוף אין שום מסורת. "מביאים אותו ממדינה רחוקה שרגל יהודי לא דרכה בהן ואומרים שהוא עוף טהור בלי שום תערובת".

לטענת הרבנים המתירים, הבראקלי דומה לעוף הבלאדי עליו יש מסורת. אך הגר"מ ברנסדורפר טוען כי לא ניתן להתיר את הבראקלי על סמך הבלאדי שכן, הוא משונה בתוארו וצורתו, והוא מנתר בקפיצות גדולות יותר מתרנגול בלאדי. אם אכן מדובר בעוף שאין עליו מסורת, פסק הרב ברנסדורפר, כי יתכן שזה עוף הדורס ודינו כעוף טמא.

בשיעור שמסר, הסביר כי "ניכרים הדברים, שמי שהמציאו רעיון זה לא עיינו מעולם בפוסקים בנידון, ואינם מודעים לחומרת הדבר של לגעת בסוג חדש של עוף ללא מסורת מדויקת מפי גברא רבה שמעיד שאכלוהו כלל היהודים באחת מן המדינות. ובגלל איזה חששות של חומרות על העופות שמקובל בקרב כל ישראל בכל תפוצות העולם עקב שהכניסו בהם תאים גנטיים, הגיעו להביא עוף שזר לגמרי, וכדברי ה'דברי חיים' הרי הוא עוף טמא ממש. סוף דבר במעשה זה – החליפו פרה בחמור. ואין לנו אלא דברי האשכול שכתב בזה"ל: "והאידינא אין חכם בעולם שבקי בעופות בהן ובשמותיהם ובמיניהם", ע"כ. וודאי שאין שום אפשרות למצוא עוף חדש שאין לנו מסורת מדורות ולומר עליו טהור הוא".

בדבריו בשיעור, התייחס הרב ברנסדורפר לטענת חלק מהפוסקים, בראשם עמד מרן בעל השבט הלוי זצוק"ל, כי מגדלים את העופות יחד עם זנים טמאים. הגרמ"ש קליין, תלמידו המובהק של הרב וואזנר, כינס דיון יחד עם דיינים מבית דינו של הגר"נ קרליץ, בראשם הדיינים הגר"ש רוזנברג והגרמ"מ לובין, ובפניהם

הופיעו שלושה שוחטים שהעידו על כשרות העוף. הדיינים צפויים לפרסם פסק המתיר את העוף החדש.

בינתיים, תומכי העוף הכשר הפיצו מכתב ארוך בו נכתב בין היתר: "ידוע שמרן רשכה"ג מרן בעל השבט הלוי צוק"ל כינס לפני כעשרים שנה אסיפה והתחנן כמה וכמה פעמים שיתקנו העניין הנורא של העופות שמערבים אותם עם עופות טמאים. ואז הייתה השאלה על שעירבו מינים טמאים בתרנגולים זכרים ועל הנקבות היה שאלה יותר קלה. ועל זה כתב לכתחילה אין להחזיר ועל כל פנים ציווה שיתקנו כי אסור להמשיך דבר קבוע בדיעבד – והפסיק לאכול. אמנם על המציאות שנהיה היום שנתוודה בידיעה ברורה שמערבים טמאות בנקיבות, לא היה שום חו"א להתיר בדיעבד".

לדבריהם, "בשלוש שנים האחרונות נכנסו בעניין רבנים חשובים ומומחים גדולים על פי בקשתו של כ"ק מרן הגאב"ד והביד"ץ שליט"א ועל פי בקשתו האישית של האדמו"ר מפשעווארסק, והכניסו לעניין נגידים גדולים והשקיעו הון תועפות ודמים תרתי משמע, כדי להציל כלל ישראל מהמכשול הנורא של העופות הקיימים, אשר מעורבים בהם עופות טמאים שקיבצו מכל קצות תבל ועירבו בזה". לסיכום טענותיהם, שלא נביאם כאן במלואם שכן הם טוענים לסכסוך עסקי עם האוסרים, העוף מזן הבראקלי כשר, בעוד העופות שאנחנו אוכלים כיום – טמאים.

כפי שכבר דווח כאן מוקדם יותר היום, אמש התכנסו בביתו של מרן ראב"ד ירושלים הגר"מ שטרנבוך שליט"א, עשרות רבנים ומו"צים שדנו שעה ארוכה בשאלה הקשה. בין השאר השתתפו באסיפה הגאון רבי אהרן ברנדסדורפר שליט"א מרבני ועד השחיטה של העדה החרדית, הגאון רבי שלמה יהודה הירש שליט"א מרבני ועד השחיטה של העדה החרדית, הגאון רבי חיים רוטר שליט"א רב ומו"ץ באלעד, ועוד רבנים ומורי הוראה. בפני הרבנים הוצגו העופות המדוברים, ותיקי השוחטים ומומחים לדבר נתנו את עדותם, והרבנים נשאו ונתנו בשאלה כדת של תורה במשך ארבע שעות.

לסיכום הורה הראב"ד לאסור, וכה כתב במכתב: "בזמן האחרון הובא כאן מחו"ל עוף בראקל וטוענים שרק הם מהודרים, ומתכוננים לסדר עוד שחיטה מהם בשבוע הבא, לאחר התייעצות עם שוחטים ותיקים שראו העוף למשונה ואין לו מסורת וכן עוף אחר משונה דינו כן, כעוף טמא, וכמבואר בשו"ת דברי חיים סימן מ"ה ומסיים שם אפילו כל גדולי ישראל יכשירו דינו כטריפה".

כיצד יודעים אם העוף כשר, מדוע צריכים מסורת והמחלוקת על תרנגול הודו:

מאז ומעולם בכל עת שהתגלה עוף מסוג שאינו ידוע, או שייבאו עופות מיבשת ליבשת, התעוררה השאלה אם עוף זה כשר וראוי לעלות על שולחנם של ישראל, או שמא מן העופות הטמאים הוא. כאשר התורה מפרטת את הלכות הכשרות השונים, היא מעניקה לחיות ולבהמות סימנים מדויקים לפיהם ניתן לדעת אלו כשרות ואלו לא; גם דגים כשרים נוכל למצוא באמצעות ווידוא שיש להם סנפיר וקשקשת. לעומת זאת, התורה לא נותנת לנו סימנים לפיהם נוכל להבדיל בין עופות כשרים ועופות שאינם כאלו. במקום זאת, אנו מקבלים רשימה של עופות טמאים בלבד מהם אנו צריכים להתנזר מאכילה.

את הרשימה אנו מוצאים בספר ויקרא ובספר דברים והיא כוללת את העופות הבאים: נשר, פרס, עזניה, דאה ואיה, עורב, בת יענה, תחמס, שחף, נץ, כוס,

שלך, ינשוף, תנשמת, קאת, רחם, חסידה, אנפה, דוכיפת ועטלף. התורה מוסיפה את המילים "למינה" או "למינו" על-מנת להדגיש שלא מדובר רק בעוף אחד אלא במין כולל המכיל עופות רבים.

מדוע בחרה התורה לציין אלו עופות אסורים, ולא אלו עופות מותרים? רבי יהודה מסביר במסכת חולין כי "גלוי וידוע לפני מי שברא והיה העולם שעופות טהורין מרובין על הטמאין, לפיכך מנה הכתוב בטמאין." במילים אחרות, רוב העופות בעולם כשרים ומותרים באכילה, ולכן הפסוק יכל להסתפק ברשימה שחורה של עופות אסורים באכילה. כל מי שלא נכנס לרשימה – כשר.

במדרש מתואר כיצד משה רבינו המחיש את ההלכות לבני ישראל. "היה משה אוחז החיה ומראה להם לישראל ואומר להם: זו תאכלו, וזו לא תאכלו!" ההמחשה כללה גם את העופות הטמאים, כך שהיהודים ידעו בדיוק מה מותר ומה אסור. אבל עם השנים הספקות החלו להתעורר. סביר להניח שעופות רבים לא היו מצויים בארץ ישראל, וכשהיהודים גלו למקומות אחרים וגילו זנים חדשים של עופות הם נמנעו מאכילתם כיוון שהם לא ידעו לזהות אותם כעופות טמאים או לא. אפילו השמות המקובלים כיום בעברית לעופות הם שמות מודרניים בלבד, כך שיתכן והם כלל לא העופות המוזכרים במקרא.

חז"ל, קבעו סימני טהרה לעופות. מעיקר הדין אפשר לקבוע על פי שלשה סימני טהרה אם עוף זה או אחר הוא מן העופות הטהורים, כפי שכתב השולחן ערוך (יו"ד סימן פ"ב סעיף ב'): "יש שלושה סימני טהרה: אצבע יתרה, וזפק, וקורקבנו נקלף ביד". אולם נהגו ישראל שלא לאכול עוף על פי סימני הטהרה בלבד, אלא אם כן בידינו מסורת מאבותינו שעוף זה טהור ונהגו לאכול (רמ"א יו"ד סימן פ"ב סעיף ג').

לעופות טמאים יש גם שלושה סימנים: הם דורסים את קורבנותיהם באכזריות; כאשר זורקים לעברם אוכל, הם תופסים אותו בעודו באוויר (בשונה מהעופות הטהורים שמניחים אותו על הקרקע ורק אז אוכלים ממנו); וכשמותחים לפניהם חוט, העופות הטמאים יחלקו את אצבעותיהם בשווה בשני צידי החוט. אך למעשה, אנו לא מסתפקים רק בסימנים ואנו מקפידים לאכול רק עופות שיש לגביהם מסורת כי יהודים אכלו אותם והם עופות כשרים.

מקור למנהג זה אנו מוצאים ברש"י (חולין סב:) המספר כי בתקופת חכמי התלמוד נהגו לאכול עוף מסוים על פי סימני טהרה, ולאחר זמן מה ראו לפתע כי העוף דורס את מאכלו כמנהג העופות הטמאים. או אז התחווור להם כי בדיקת סימני הטהרה לא הייתה תקינה, ומאז התקבל המנהג שאין אוכלים אלא עופות אשר מסורת בידינו כי אבותינו אכלום. מעתה, בכל עת שחכמי ישראל נדרשו להכריע לגבי כשרותם של עופות שלא ידעום עד כה, הם לא הסתפקו בסימני הטהרה שעליו, אלא אף היה עליהם להכריע אם הוא בן מינו של אחד העופות שכבר נהוג לאכול, ואם הוא נכלל במסורת המקובלת בידינו לגבי העוף שאנו מכירים. או שמא מין אחר הוא, ומאחר שאין בידינו מסורת שהוא טהור – אין להתיר את אכילתו.

אולם גם בדבר המסורת שעליה ביקשו לסמוך – דקדקו גדולי ישראל. כך היה לפני כמאה שנה, כאשר אווזים מזן חדש שמקורו במעמקי רוסיה הגיעו לוורשה, בירת פולין, ובעל ה'אבני נזר' (שו"ת יו"ד סימן ע"ה) הכריע שאף שנהגו לאכלם

במקום אשר ממנו ייבאום לפולין – אין לסמוך על כך, שכן ניתן להסתמך על מסורת רק אם היא התפתחה במקום שבו מתגוררים גם תלמידי חכמים.

האם יש מסורת על תרנגול הודו?

תרנגול ההודו יובא לאירופה מיבשת אמריקה. כמובן, הוא לא הגיע מאמריקה עם מסורת כלשהי, שהרי באותה העת לא הייתה באמריקה קהילה יהודית. בספרי הפוסקים מצוין כי לא ידוע בבירור על סמך מה התפשט המנהג להתיר את אכילתו, אך מאחר שזו המציאות – דנו הפוסקים אם אמנם ראוי לעשות כן. הנצי"ב מוולוז'ין (שו"ת 'משיב דבר' חלק ב' סימן כ"ב) שדן גם הוא בנושא, כותב, כי למרות מנהגו שאין אנו אוכלים עופות שאין לגביהם מסורת – מנהג זה מתייחס לגבי עופות חדשים בלבד, שקבלנו עלינו שלא להחליט על דעת עצמנו על אודות כשרותם. אולם לא קיבלנו על עצמנו להפסיק לאכול עופות שכבר נהוג לאכלם – רק משום שאין עליהם מסורת.

יצוין, כי גם תרנגול הודו, ישנם רבים המקפידים עד היום שלא לאוכלו, ביניהם משפחות המיוחסות לצאצאי השל"ה שאסר את אכילת תרנגול ההודו, כמו גם רבים מחסידי ברסלב ועוד. אחד מהבכירים בעולם הכשרות, עמו נעזרנו לעריכת כתבה זו, העריך כי גורלו של עוף הבראקלי יהיה כגורל התרנגול הודו. יהיו שיאכלו ויסתמכו על המתירים, יהיו שיימנעו מאכילתו כדעת האוסרים.

לסיום, נדגיש שוב: אין לראות בדברים משום הלכה למעשה ואין כאן מעבר לסקירה הלכתית על הדעות השונות סביב הסערה התורנית הנוכחית.

כפרות

כפרות הוא מנהג יהודי עתיק שנערך בערב יום הכיפורים (ובעת הצורך גם בעשרת ימי תשובה). על פי המסורת, מסובבים תרנגול מעל ראשו של כל יהודי ומבקשים שהתרנגול ילך למיתה, ותמורתו ילך האדם לחיים טובים ולשלום. לאחר מכן נמסר התרנגול לשחיטה, וניתן לרוב כצדקה לעניים, או נפדה בכסף הנמסר לעניים, ונקרא "פדיון כפרות". יש כאלה המקיימים את המנהג בדג או בירק או בכסף במקום בתרנגול.

סביב המנהג התפתח פולמוס על רקע מניעים שונים. עם התומכים הבולטים למנהג נמנים, הרמ"א, הרא"ש והאר"י, ובין המתנגדים למנהג ניתן למנות את הרמב"ן ורבי יוסף קארו. יש המקיימים את המנהג באמצעות כסף אשר נתרם ישירות לעניים ובכך מדגיש את מימד הצדקה במנהג. קיום המנהג בצורה זו נקרא **פדיון כפרות**.

כיום הנושא מושך התנגדות גדולה מצד ארגוני זכויות בעלי-חיים ורבנים כאחד, בטענה שקיום המנהג באמצעות בעלי-חיים עלול לגרום לעבירה על איסור צער בעלי חיים.

תיאור המנהג

נהוג לקיים את מנהג הכפרות השכם בבוקר בערב יום הכיפורים, או קודם לכן, בעשרת ימי תשובה.

יש להחזיק את התרנגול (לזכר) או התרנגולת (לנקבה), או את כסף הכפרות' ביד ימין ולומר:

בְּנֵי אָדָם יֵשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמוֹת, אֲסִירֵי עֵינַי וּבְרָזָל: יוֹצִיאִם מִחֹשֶׁךְ וְצַלְמוֹת, וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתַּק: אֲוִיילִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם, וּמַעֲוֹנוֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ: כָּל אֶכֶל תִּתְעַב נַפְשָׁם, וַיִּגִּיעוּ עַד שְׁעָרֵי מוֹת: וַיִּזְעֲקוּ אֶל אֱ-דָנִי בְּצַר לָהֶם, מִמַּצְקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפְּאֵם, וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: יוֹדוּ לֹא-דָנִי חֶסֶדֹו וְנִפְלְאוֹתָיו לְבְנֵי אָדָם: אִם יֵשׁ עָלָיו מִלְאָךְ מְלִיץ, אַחַד מִנֵּי אֶלְף, לְהַגִּיד לְאָדָם יִשְׂרוֹ: וַיִּחַנְנוּ, וַיֹּאמְרוּ, פְּדֵעֵהוּ מִרְדַּת שַׁחַת, מִצְּאֲתֵי כֶּפֶר:

– תהילים ק"ז 10, 14, 17-21, איוב, ל"ג, כ"ג-כ"ד

מסובבים את התרנגול או הכסף מעל הראש שלוש פעמים, ואומרים:

זֶה תְּחִלְפָתִי, זֶה תְּמוֹרָתִי, זֶה כְּפָרְתִי. זֶה הַתְּרַנְגוֹל יִלְךְ לְמִיתָה [מי שמשמש בכסף יגיד: זֶה הַכֶּסֶף יִלְךְ לְצַדִּיקָה], וְאֲנִי אֵלְךָ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרַכֶּם וּלְשָׁלוֹם:

אומרים את כל התפילה שלוש פעמים; את כסף הכפרות' נהוג לתת לצדקה. אלו המשתמשים בתרנגול נוהגים לשחוט אותו (וישנם כאלו שנותנים אותו לעניים), ולתרום את הכסף לצדקה.

מבין יהודי גרמניה יש שאינם נוהגים לסובב את הכפרות מעל ראשם, אלא לצרור את המעות ולהניחן על משטח (לרוב שולחן), להניח את ידם על הצרור ואז לומר "זו כפרתי", את הצרור מוסרים לצדקה.

מקורות השראה אפשריים

ניתן לראות בטקס השעיר לעזאזל שבוצע בבית המקדש ביום הכיפורים אב טיפוס למנהג הכפרות, בשל הדמיון הרב שביניהם, שבו עוונות האדם מושטים על חיה שנשלחת למיתה, כדי לכפר עליו. ההבדל העיקרי ביניהם שבעוד ששילוח השעיר היה לאומי ומיועד לחול על כל העם, הטקס בתרנגול הוא טקס פרטי שבו כל אדם אחראי לעצמו. סביר להניח כי לאחר חורבן בית המקדש השני וביטול טקס הכפרה באמצעות השעיר, מצאו האנשים בכפרות תחליף לטקס זה.

סדר הכפרות והמילים שנאמרים במהלכו דומים לסדר שהיה נהוג בעת קיום מצוות פדיון הבן בתקופת הגאונים:

ונוטל הכהן הכספים ומעבירם על ראש הבן ואומר: זה תחת זה, זה חילוף זה, זה מחולל על זה, יצא זה לכהן ונכנס הבן הזה לחיים, לתורה וליראת שמים.

– פירוש רבינו חננאל על התורה, הועתק ברי' בחיי בפרשת שופטים

הרב שלמה גורן טען שמקור המנהג הוא בתלמוד הבבלי שם יש לו רמז בדמות כפרות עם צמחים:

שעושין חותלות מכפות תמרים (עציץ) וממלאים אותם עפר וזבל בהמה. ובעשרים או חמישה עשר יום לפני ראש השנה כל אחד ואחד עושים לשם כל קטן וקטנה שבבית וזורעים לתוכו פול המצרי או קטנית וקוראים לו "פרפיסא" וצומח, ובערב ראש השנה נוטל כל אחד את שלו ומחזירו (מסובבו) סביבות ראשו שבע פעמים ואומר: זה תחתי וזה חליפתי וזה תמורתתי ומשליכו לנהר.

– רש"י ד"ה "פרפיסא", מסכת שבת דף פא עמוד ב

בהמשך נמצא גם כתרנגול ממש בתשובות גאוני בבל לעיל. לעומתו בתלמוד הירושלמי לא נמצא למנהג כל זכר.

התפתחות המנהג

המקור המפורש הקדום ביותר למנהג הוא מתשובות מר רב שושנא גאון (סורא, המאה ה-7). מובא גם בפסקי הרא"ש בסוף מסכת יומא:

וששאלתם שאנו רגילים לשחוט ערב יוהכ"פ תרנגולים, ואין אנו יודעים מנהג זה למה, אי משום תמורה מאי שנא תרנגול מבהמה וחייה? והשיב רב שושנא גאון: הא ודאי קושיא היא ויש לומר בה שני טעמים. אחד שתרנגול מצוי בביתו של אדם מבהמה וחייה, ועוד יש במקומנו עשירים שעושים תמורה אילים, עיקר מבעלי קרניים דומות של יצחק אבינו, לפיכך לא דבר קבוע הוא. ועוד שמענו מחכמים הקדמונים שאף על פי שיש מי שעושה תמורה בבהמה שדמיה יקרים, תרנגול מובחר לפי ששמו גבר...

ממקור זה המזכיר את "חכמינו הראשונים" ניתן להסיק שמנהג הכפרות היה נפוץ לכל הפחות כבר במאה ה-6 בבבל בתקופת רבנן סבוראי. מסקנה זו מקרבת את שרשי המנהג לתקופת התלמוד. ואכן, בתלמוד ישנם רמזים למנהג שהיו שוחטים עופות ובהמות בערב יום הכיפורים, ואת החלקים הללו היו זורקים לעופות השונים כדי שיאכלום, אולם לא מוזכר עניין הכפרה או סיבוב ראש התרנגול מעל לראש המתכפר. לפי זה היו נפוצים קטעים ממנהג הכפרות כבר במאה הרביעית.

נראה שאצל העשירים היה מקובל לבצעו אף עם בהמה (כנראה שלא סובבו אותה מעל הראש אלא סמכו עליה את ידיהם כמו בקורבן), למרות שרב שושנא מצדיק בדבריו את השימוש בתרנגול. באשכנז נהגו לשחוט אווזים ותרנגולים. המנהג שהתחיל כנראה בבבל עבר משם לספרד לצרפת ולאשכנז, ומשם לכל תפוצות ישראל.

הפולמוס על המנהג

מתנגדים

בהדפסה הראשונה (שנת ה'של"ח) של שלחן ערוך, אורח חיים, עם הגהות הרמ"א, נכתב בכותרת של סימן תר"ה: "מנהג כפרות בערב יום כפור מנהג של שטות הוא". הרמ"א חלק על דעת השו"ע אך לא שינה את הכותרת המקורית. בהדפסות מאוחרות יותר, כולל כל ההדפסות בימינו, הסירו את המלים "מנהג של שטות הוא".

על המנהג להשתמש בתרנגול לטקס זה, ניטש פולמוס נוקב לאחר שבספרד קמו לו מתנגדים. הרמב"ן סבר שהמנהג הוא "מדרכי האמורי", כלומר מקורו בעבודה זרה או אמונה טפלה שמקורה אינו יהודי. הרשב"א מעיד על המנהג בעירו בספרד:

היו שוחטין תרנגול זקן לכפרה על נער היולד וחוטכין ראשו ותולין הראש בנוצתו בפתח הבית עם שומים, והבלים הרבה שנראו בעיני כדרכי האמורים, וריחקתי כל זה הרבה, ובחסד עליון נשמעו דברי ולא נשאר מכל זה וכיוצא בזה בעירנו מאומה.

התנגדות נוספת למנהג הייתה מצד דמיונו להקרבת קרבן, מה שאסור מחוץ לבית המקדש. על פי טעם זה היו שרצו גם לאסור את התרנגול לאכילה כי החשיבו אותו כ"קודשים בחוץ" (קורבנות שנשחטו מחוץ לבית המקדש). אולם הרשב"א בספרד, על אף שיצא נגד המנהג בחריפות וביטל את המנהג בעירו, דחה טעם זה כיוון שהתרנגול ממילא אינו ראוי לקרבן.

הרמב"ם לא הזכיר את המנהג, ומשום כך התיימנים אינם נוהגים מנהג כפרות כלל. רבי יוסף קארו, בעל השולחן ערוך, המשיך את הקו של רבני ספרד וטען כי יש לבטל את המנהג, למרות שבדרך כלל צידד במנהגים והלכות שהגיעו מהקבלה. על כך כתב (אורח חיים, סימן תר"ה) "וכבר טרחו גם בדורות שלפנינו לבטלן, ולא עלתה בידן, כי ההמון דבוק בזה כמו על מצות אתרוג ועוד יותר". בהדפסה הראשונה של שלחן ערוך, אורח חיים, הייתה הכותרת של סימן תר"ה: "מנהג כפרות בערב יום כפור מנהג של שטות הוא". בהדפסות מאוחרות יותר, כולל כל ההדפסות בימינו, הסירו את המלים "מנהג של שטות הוא". "הבית יוסף" ואחרים התנגדו למנהג בעיקר בשל החשש שמא החיפזון בשחיטת התרנגולים בערב יום הכיפורים יגרום לפגם בכשרות שלהם.

צער בעלי חיים

על המנהג נמתחת ביקורת להבדיל גם מצד אגודות צער בעלי חיים שמוחות נגדו על שום הצער הנגרם לתרנגולים, וישנם רבנים שהצטרפו לקריאה להחליף את התרנגולים בכסף, בעיקר מקרב רבני עדות המזרח, שפוסקים לפי הבית יוסף שסבור כי מדובר במנהג של שטות. בין היתר אמר הרב חיים דוד הלוי, מחבר קיצור שולחן ערוך מקור חיים:

”ולמה צריכים אנו דווקא בערב היום הקדוש, להתאכזר על בעלי חיים, ללא כל צורך, ולטבוח בהם ללא רחמים, בשעה שאנו עומדים לבקש חיים על עצמנו מאת אלוקים חיים”

– שו”ת עשה לך רב ג עמוד סז

גם הרב המקובל יצחק כדורי זצ”ל אמר בשנת תשס”ב כי יש להעדיף תרומה לעניים עקב צער בעלי חיים, שהוא איסור מן התורה, ובעיית הכשרות. הרב פנחס זביחי, מחבר "עטרת פז" מתנגד אף הוא מהטיעון שאין למנהג שורש בש"ס. הרב שלמה אבינר כתב כי לנוכח בעיות כשרות וצער בעלי חיים, ולאור דברי כל הרבנים שלעיל, יש להמליץ ולהעדיף לעשות כפרות על ידי כסף. הרב שלמה זלמן אויערבאך זצ”ל נהג בתחילה לעשות כפרות בתרנגול, בהמשך עבר להשתמש דגים, ובשנותיו האחרונות היה מסובב עם מעות שמסר לאחר מכן כצדקה לעניים, אם כי לא ידוע מה הנימוק לשינוי זה, והאם נבע מהחשש לצער בעלי חיים..

המעבר לשימוש בכסף הוביל מוסדות רבים לפזר קופות צדקה בימים הנוראים בבתי הכנסת הקוראים לתרום להם בעין יפה תחת הכותרת "פדיון כפרות".

תומכים

לעומתם, רבי משה איסרליש (הרמ"א), בהסתמך על מסורת אשכנז מבית מדרשם של בעל הטורים ואביו הרא"ש, הגן על מנהג זה באופן חריף ביותר וכותב "ואין לשנות". גם האר"י היה נזהר לקיים מנהג זה ואף הוסיף עליו פרטי הלכות. לדעת הרב שניאור זלמן מלאדי, בשלחן ערוך הרב מנהג הכפרות הוא מנהג נכון, אך החיזור אחר תרנגול לבן הוא ממנהגי האמור..

בישראל

במהלך שנות ה-50 עברה ישראל משחיטה מקומית לשחיטה בבתי מטבחים גדולים. באמצע שנות ה-60 נקבע איסור בחוק לבצע שחיטה בלא פיקוח וטרינרי, למעט במקרים של שחיטה של כמות קטנה לצריכה עצמית, אולם האיסור לא נאכף על שחיטת תרנגולות לכפרות.

בספטמבר 2007 הורשע לראשונה אדם על שחיטת תרנגולות לכפרות. באותה תקופה החלו רשויות שונות להפסיק לבצע שחיטת כפרות בהיעדר פיקוח וטרינרי. למשל, בפתח תקווה, בוטלה השחיטה לכפרות. במקום אחד בוצע מנהג הכפרות על תרנגולות, אך התרנגולות הועברו בחיים לשחיטה בבית מטבחים. בשנת 2014 משרד החקלאות הוציא הנחיות לגבי ביצוע מנהג הכפרות הקובעות שהשחיטה תתבצע רק בבית מטבחים. בלחץ של גורמים דתיים הוצאו בשנה לאחר מכן תקנות מקלות במעט המתירות באישור ראש רשות מקומית הקמת בית מטבחים נייד לצורך כפרות. תקנות אלו עוררו דיון בכנסת ונציגי הציבור החרדי הבהירו שתקנות שיאפשרו קיום כפרות הן הכרח לצורך שמירת הקואליציה.

לקראת יום כיפור תשע"ו יזמו שר החקלאות אורי אריאל ועמותת אנונימוס לזכויות בעלי חיים קמפיין הקורא להפסקת השימוש בתרנגולות למנהג הכפרות והחלפתו בפדיון כפרות.